

A Bokor Közösségében többnyire a háttérben, csöndben, de sok-sok munkát végző Kovács Teritől búcsúzunk rövid életrajzával, egy korábban vele készült interjú részleteivel, valamint a temetésén elhangzott búcsúztatóval.

KOVÁCS TERÉZIA

(1928-2012)

1928-ban született a Szabolcs-Szatmár megyei Zajtán, édesanyja szülőfalujában. Édesapja Kovács Béla, édesanyja Schek Margit. A gyerekek születési sorrendben: Márta, Terézia, Imre, Klára, Béla, Magdolna, Ágnes. A szülők mélyen hívő, katolikus szellemben nevelték a gyerekeiket.

Teri Debrecenben a Svetits Katolikus Gimnáziumban tanult, majd az egyetem magyar-francia szakára iratkozott be. Tanulmányai közben megszüntették a francia szakot, ezért végül magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett 1952-ben.

Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében kapott állást. Két év után, létszámcsökkentés során elbocsátották. Ezután Budapest-környéki általános iskolákban tanított. 1960 decemberében egyik napról a másikra elvesztette pedagógusi állását. Nehéz időszak következett az életében, fizikai munkásként dolgozott a Gyapjúmosó- és Finomposztó Gyárban, három műszakban. Amikor nyelvész kollégái megtudták, hogy betanított munkásként dolgozik, visszahívták a Nyelvtudományi Intézetbe, ahol egészen nyugdíjba vonulásáig az Új Magyar Tájszótár munkatársaként dolgozott.

Bulányi Györggyel még diákkorában, az első közösségek születésekor, Debrecenben került kapcsolatba. Kötődése Gyurka bácsihoz, az általa képviselt eszméiséghez és a Bokor Közösséghez egyre erősebbé vált. Ennek a kötődésnek fontos lépése volt, amikor Gyurka bácsival és a fiatal Márczi házaspárral közösen vettek lakást, és szinte szerzetesi közösségben éltek együtt. (Teri számára ez két évtizednyi albérlési létnek vetett véget.)

A munkáján túl Teri életét a Bokor Közösség töltötte ki. Önmagát nem kímélve rengeteget dolgozott. Gépelt, közösséget vezetett, mintegy titkára volt Gyurka bácsinak, vezette a háztartást, nyaranként pedig lelki gyakorlatokon elmélkedett, előadást tartott, vagy éppen főzött, ha arra volt szükség.

2006-ra annyira megrendült az egészségi állapota, hogy testvérei – Duci és Ági – hazavitték Debrecenbe. Egy darabig otthon ápolták, majd szívinfarktusa után már nem tudták ellátni, ezért 2009-ben szakszerű gondozást biztosító magánintézménybe került.

2012. június 4-én tért meg Teremtőjéhez.

Balogh László

70. születésnapja alkalmából Schanda Beáta beszélgetett Terivel, az interjú 1998. decemberi számunkban jelent meg.

Kérlek, mesélj egy kicsit indító családról!

Szüleim vallásos emberek voltak, akik természetes légkörben, jámborkodás nélkül éltek a hitüket. Sokat énekeltünk – több szólamban is –, és úgy tapasztaltam, ennek nagy összetartó ereje van. Halk szóval, szeretettel, bizalommal, de határozott elvárásokkal neveltek bennünket.

Én a nagycsaládnak csak az előnyeit tudom sorolni: beosztóak és megosztóak voltunk. A feladatokból is kivettük a részünket, de nem éreztük terhesnek... A családi életnek is állandó ritmusa volt, a szokásaink szinte törvénnyé váltak, de mi jól éreztük magunkat benne. Megtanultuk, hogy nem az anyagiak jelentik az élet értelmét, s hogy mindig számíthatunk egymásra.

Elgondolkodtató, hogy egy ilyen értékes családból indulva Te magad sosem alapítottál családot.

Úgy gondolkodtam, hogy csak akkor megyek férjhez, ha emberileg-erkölcsileg többre jutok a párommal együtt, mint egymagamban, de ilyen társra nem leltem. Ma, visszanezve úgy látom, hogy nekem jó volt ez így. De mindig sok ember vett körül és sok-sok gyerek. [...]

A „nem jó káder”, a „megbízhatatlan, veszélyes elem” minősítésedet bizonyára közösségi kapcsolataidnak köszönhetted.

Ez biztosan így van, azonban az ebből adódó hátrányok soha nem ingattak meg. Még Debrecenben, diákeveim alatt ismerkedtem meg Gyurka bácsival, aki fiatal piarista tanárként került a városba, majd pedig egyetemi lelkész lett. Részt vettem a körülötte kialakuló ifjúsági csoportban. Tudatosan készültünk a kommunista-ateista körülmények között a keresztény hit és életvitel „átmentésére”.

52-ben ugyan a vezetőink többségét – Gyurka bácsit is – letartóztatták, de akik kint maradtak, azokkal tartottam a kapcsolatot. Lénárd Ödönnel nemegyszer találkoztam. Kállay Emillel a Regnum Marianum munkájában vettünk részt. Néha bizony vitába is szállok Gyurka bácsival, amikor azt mondja, hogy a bebörtönzésüket követően minden elhalt; lehet, hogy nem pont ugyanabban a formában, rendszerben, mint korábban, de éltek a személyes kapcsolatok, léteztek tanulókörök. A gondolkodásunkat, a beszélgetéseinket sosem tudta megfojtani semmiféle hatalom. Ahogyan a templomból sem maradtam el soha, pedig ezért sem járt jó pont! Akiket 52-ig megismertem, akiket becsültem, azokat sosem tagadtam meg, sőt! [...]

Határozott egyéniség vagy, önálló véleményed van, mégis mindig a háttérszolgálatot láttad-látod el a nagyközösség életében. Nem bántott ez sosem?

Tulajdonképpen nem. Mindig olyasmit csináltam, amiről tudtam-láttam, hogy szükség van rá. Ebbe a közösségi találkozók szendvicskészítése épp úgy beletartozott, mint a Karácsonyi Ajándék köteteinek gondozása vagy most az óbudavári kert karbantartása. Ha nyugodtabb lett volna az életem, talán többet írtam vagy fordítottam volna. De vajon gazdagabb lenne-e a világ azzal? Azt viszont tudom, hogy szegényebb lenne, ha nem csinálom meg mindazt, amit az élet feladatként elélem hozott.

Szívesen tanulok, olvasok ma is. Régebben szívesen jártam színházba vagy hangversenyre, de mindig valakivel együtt, hogy lehessen az élményről beszélgetni. Mára már itthonülősebb lettem. Igyekszem rendet tartani. Ragaszkodom a pontossághoz. Alkalmazkodni is

kész vagyok, ha megbeszéljük-megérveljük, de nem szeretem, ha győzködnek, vagy ha kész tények elé állítanak. Tudom, hogy úgysem lehet mindenkinek a kedvében járni.

Két közösségem van, s már bő húszéves múlt áll mögöttünk... Szeretjük egymást és élvezzük egymás különbözőségét. Természetesnek tartom, ha felnőtt emberek, önálló egyéniségek sokféle szint képviselnek. Kölcsönösen sokat kapunk egymástól. Mint az életem más területein, így a közösségi munkában is hagyománytisztelő vagyok, de azért nem merev. Olyanokkal tudok jól együtt dolgozni, akik hasonlóak.

Összefoglalva tehát azt mondhatom, hogy általában békesség van bennem. Úgy tapasztalom, hogy a jelen, a mindenkori jelen sok mindent áthúz, fölülír, tehát jobb, ha nem tervezgetek túl sokat. Jönnek a helyzetek, s ha már benne vagyok, meg kell oldanom őket. Minden nap, amíg csak élek.

„Úgy segíteni...”

Teri búcsúztatása
Debrecen, 2012. június 15.

Mivé lennének tartóoszlopok nélkül? André Schwartz-Bart Igazak ivadéka c. könyvében azt írja az „igazak”-ról, hogy sokszor maguk sincsenek tisztában azzal, hogy ők azok. A környezetük akkor veszi észre ezt a minőségüket, ha kidőlnék, ha hiányoznak.

Teri, csoportunk alapítója, össze-Kovács-olója – ahogy szoktuk mondani, hiszen három Kovács közül az egyik, nekünk a legfontosabb voltál, aki lézen-gő-kereső embermasszánkól közösséget formáltál – már régóta, betegségéd elhatalmasodása óta nagyon hiányzol!

Schwartz-Bart szerint a világot negyven igaz tartja, s ha egy tartóoszlop kidől, a helyére kell lépnie egy másiknak, különben összeomlik a világ. Ki léphet a helyedre? Mert a helyedre kellene lépnie valakinek!

Dicsérni jöttem Terit, nem temetni... Temetni azt kell, ami odavaló: a testet, az emberit, a gyengeségeket; már csak a test maradt temetendő. Viszont nagyon-nagyon kérünk: Járd ki nekünk a Magasságbeli helyreigazító, elengedő jóságát mindabban, amit elened elkövettünk.

Teréz Anyánk, elteltek az évek, és még mindig emleget a csoportod: a Teri-csoport, mert Bokor-csoportként a Te nevedet viseljük: Nélküled már régen szét-hullottunk volna – maradandót kovácsoltál össze.

Mert amikor még Veled együtt volt csoporttalálkozóink, azt bizony 18.00-kor kezdtük, s nem „hat óra körül”. Nem azért, mert mi voltunk olyan fegyelmezettek, hanem mert Te is velünk voltál, és megtanultuk Tőled. S ha manapság véletlenül késünk, mindig elhangzik: „Na, ha a Teri itt lenne..., nem lenne ilyen lazaság!” Ha beszélgettünk, akkor a beszélgetés körbement, az imához hasonlóan. A dolgoknak, eseményeknek helyet csináltál, arányosan és logikusan. A naptáradat forgatva, amikor időpontot kerestél – láthattuk a rendedet az időben. Köszönjük! Nekem

is megvan a naptáram, jó részben Neked is köszönhetem, hogy szigorúan használom. A Tőled tanult elv szerint: amit először írok bele, programütközés esetén az élvez elsőbbséget.

Kedves Teréz Anyám, most már bizonyára tudod, hogy amióta, majd harminc éve, mint magyartanár szabatosan elmagyaráztad az okát, már nem használom a „teszem azt” szófordulatot. Sőt, én is kissé beleborzongok, ha hallom. Ezt a borzongást ellensúlyozza, hogy ekkor Te jutsz eszembe, és – a Tájéztár kefele nyomata mellett – a korrektúras nagyítóval végigbőgészett Karaj- és egyéb Bokor-kiadványok oldalai.

Tudtad a helyedet! Tudtad, hogy mire vagy képes, és ennek ellentétét is, amit sokan nem vagyunk hajlandók magunknak sem beismerni: azt is tudtad, hogy mire nem. Ez volt Benned a nagy. Mai összevissza, értékrendzavaros életünkben csak nehezen, vagy egyáltalán nem is tudjuk meghozni döntéseinket. Tőled hallottam először Ócsán, egy akkor még valódi „konspirációs” lelkigyakorlaton 1976-ban, hogy a döntést valamiért hozzuk, de akkor valamiről le is kell mondanunk.

Jó néhány tudatos lemondásodat ismerem: a lemondást a pénzről – csak egy példa: a napi 15, majd később nagy nehezen 30 forintra bővített fejenkénti keret... Teri, nekem még megvan a fél tojásból készíthető hús palacsinta receptje! –, a lemondást a kényelmes-nyugalmas életről, a felületes kapcsolatokról, az úgynevezett „pihenéshez való jogról”, évés-ivásról, alvásról, szakmai karierről, családról – még lenne mit sorolnom: lemondásaid száma döntéseid sokaságára utal.

Döntöttél, mert csoporttalálkozókra készültél, Bokor-lelkigyakorlatokat tartottál vagy készítettél elő, háttérrel adtál, elmélkedést írtál, kiadványokat korrigáltál, szállítottál – ma már sokan nem is hiszik el,

hogya a bebörtönzés veszélyével. Idős korod ellenére vállaltad a hálósákos földön alvásokat, komfort nélküli gyűrődéseket, hosszú utazásokat – és sokáig nem láttunk fáradtnak, törődöttnek. Amikor észrevettük, hitetlenkedtünk: Az nem lehet igaz, hogy a Teri... De igaz volt: tudtad is magadról, hogy baj van, s jelezted is. Kérted, hogy szembesítsünk, de olyan-olyan félve és alázatosan! S mi nem mertük, a módját sem tudtuk.

Igaz, másképp, de kaptál gyerekeket, együtt lakó családokat, közösségeket, ismeretséget, barátokat olyan mennyiségben, ahogyan más el sem tudja képzelni. Én már igen: azért, mert Te nem adtad föl a negyedik és ötödik alkalommal sem a próbálkozást, hogy csoportot alakíts belőlünk, vonakodókból.

Gyurka bácsi és a Bokor szolgálatod nélkül nem lett volna Gyurka bácsi és a Bokor. Gyurka bácsi és jó páran már elmentek előtted, a Bokor maradt, s most búcsúzik Tőled, Tőled is, mert természetes ugyan, hogy halunk – ám tétován nézünk körül, hogy most ki, mit és hogyan tegyen ezután?

Teri, hitem szerint jó helyen vagy. Kérlek, azzal a kitartással, amelyet már alkalmunk volt tapasztalni Tőled, ugyan „járj már ki nekünk” helyes döntéseket! Ahogy mondani szoktad: „Gyurka bátyátok” hathatós együttműködésével.

Azt hallottuk Tőled, hogy Te nem vagy érzelmes alkat; csak éppen néhány év alatt úgy-ahogy kiismerve, már nem hittünk Neked, s lehajtottuk a fejünket, amikor olykor megcsuklott a hangod, például ha a veletek együtt élő családok gyerekeiről beszéltél.

Egy apróság, amely nagyon élesen maradt meg bennem: az életedről meséltél, hogy betanított munkásként, a Gyapjúmosó- és Finomposztó

Gyárban a szalagon futó szövetekben a fonaltoldásokat, a „takács-csomókat” kellett észrevenned. Annyira kiélested erre a szemed – mondtad vidáman –, hogy „szabadulásod” után a barátnők, vagy ahogy mondani szoktad: a „női hölgyek” előszeretettel mentek Veled kelmét vásárolni, mivel esetleg fél méter kedvezményt is kaphatott a vevő, ha a kimért kelmében öt ilyen csomót vett észre... Köznapi vevő persze nem, de a Te gyakorlott szemed igen. Amikor ezt mesélted, kissé búsan hozzátetted, hogy mintha kopna már a tudásod – vagy talán a csomók kibebbednek? S nem tudsz már úgy segíteni, mint régen...

A tanulságot nem rágtad a szánkba, de valahogy mégis megmaradt: a mélyre szállást is hasznunkra fordíthatja a Magasságbeli – ha hagyjuk.

Az utolsó csoporttalálkozónk egyikén is ugyanígy hangzott el: „Nem tudok már úgy segíteni, mint régen...”

...úgy segíteni...

Isten áldjon, és segítsen magához, kedves Teri, Teri néni, Teréz Anyánk! Adja a Magasságbeli kedvessége, hogy találkozhassunk Nála!

Itt: nyugodj békében, ott pedig légy boldog, és járj közben értünk, szeretteidért, köztük természetesen a Bokorért is, ahogyan

itt is mindig tetted. Köszönjük, köszönünk mindent!

Ámen.

Ezt a verset a búcsúztatást végző Zsombok György mondta el a sírnál, a Bokor-himnusz közös eléneklése után.

Lénárd Ödön

A másik mérleg

*Hordom, egyre hordom Mérleged elé
lassacskán beérő napjaimat;
mintha valaki hajnaltájt leszedné,
mi az őszi kertben itt-ott még akad.*

*Nem pislogok Feléd, s nem lesem szemed,
amit hoztam, azt nézem, forगतom;
mit tagadjam: van itt kézzel szedett,
– és hullott gyümölcs is, egy egész halom.*

*Emlékszem a sok ütődött görcsre,
amikkel annyiszor traktáltalak...*

*Te így szóltál: No, öntsd csak le a földre –
s másfelé néztünk mindketten ezalatt.*

*Ma már töprengek: Mit hoztak összesen
az évek nyikorgó talicskái?*

*S esténként számolnám csendesen:
a kellő talentumot még mennyi adná ki?*

*Egy másik Mérleged van-e még, Atyám,
a vágyaim, a szívem számára,
ahová az álmaimat tornyozhatnám,
s amely az eltűntet veszi tányérjába?*

*Á kicsik buta gyerekségeit,
s azt a naivul hetyke fiataalt,
ki minden labdáának nekiveselkedik,
s minden zsidványnak jót akar?*

*Te tudod legjobban, mi hosszan mondhatnám,
de hát itt a földön kinek – és minek?*

*Csak az a kérdés, hogy Tenálad, Atyám,
mi elveszett a fáról, hogyan mérik meg?*

*Mert gyümölcsöt mérni súlyra és darabra,
mint bármelyik kofa, ezt én is tudom.*

*De ki becsüli fel: Mit hordott a fa
virágban, rügyben, földbe s égbe nyúlón?*

*Vagy én termeltem vihart? Tolvajt? Hernyót?
Én csináltam világháborút?*

*Én téptem le, noha éretlen volt,
a még-nem-gyümölcsöt, a zölden-savanyút?*

*Én voltam a démon, ki rettegést szórt szét
minden tündéri Szent-Iván-éjszakán??*

Rúgd föl a fának beteg, korcs gyümölcsét!

S a más ík Mérleget, azt vedd elő, Atyám!